

Az Újszövetségi Tanszék rövid története

Teológiánk megalapításakor még nem volt külön Újszövetségi Tanszék, ezért szólnunk röviden azokról is, akik az Újszövetséghez kapcsolódó tárgyakat a kezdeti évtizedekben tanították. Az oktatók bemutatásakor főbb munkásságukat ismertetjük, és néhány művüket nevezzük meg. Az itt említendő első négy tanárról Theologiai Akadémiánk 1955-ös jubileumi kötete is megemlékezett. A bibliai tárgyakat – s közöttük az Újszövetséghez kapcsolódókat is – a kezdeti időszakban a Teológia első professzora, Ballagi Mór tanította a megalapítástól (1855) kezdődően, egészen 1877-ig, amikor nyugdíjba ment. Ballagi Mór korának egyik leghíresebb professzora volt, nemcsak a héber nyelv, hanem az egész Biblia kutatása terén. Sok nyelvészeti műve között írt „Héber nyelvtan”-t is. A Magyar Tudományos Akadémia 1858-ban rendes tagjává választotta. Teológiánk 1955-ös jubileumi kötetében egyik tanszéki utóda, Budai Gergely írta róla a tanszék történetét összefoglaló cikkében, hogy „a kritikai racionalizmus híve volt”. Sajnos Jézus Krisztus feltámadása felől is liberális nézeteket vallott. E témában a konzervatív teológiájú Filó Lajossal folytatott országos nyilvánosságú vitát a sajtóban. Az Újszövetségi iratok keletkezése című könyve 1872-ben jelent meg. Itt jegyezzük meg, hogy Teológiánk első tíz évében (1865-ig) a bányai evangélikus egyházkerület által fenntartott tanszéken Haberern Jonathán is tanított görög nyelvet intézményünkben.

Ballagi Mór utóda Petri Elek lett, aki már 1876-ban (24 évesen) előadói megbízást kapott Teológiánkon, majd 1877-től helyettes tanár, s 1879-től rendes tanár lett. Elődjéhez hasonlóan ő is tanított ó- és újszövetségi tárgyakat egyaránt, és számos cikket írt mindkét területről. 1893-ban a Protestáns Szemlében jelent meg „Az Újtestamentum társadalmi eszméi és intézményei” című tanulmánya. Vezető szerepet játszott a (Károli Gáspár általi) bibliafordítás akkori revíziójában. 1904-ig volt Teológiánk tanára, amikor is elfogadta a Kálvin téri gyülekezet meghívását a lelkipásztori állásra. 1911-ben egyházkerületi főjegyzővé, majd 1915-ben püspökké választották a Dunamelléken. Teológiánk Dísztermében az őt ábrázoló festményt is láthatjuk (a bejáráshoz közel, az udvarra néző ablakok mellett). 1884-ben Teológiánkon létrehoztak még egy bibliai tanszéket (első renden az ószövetségi tárgyak számára), melynek első tanára Kenessey Béla lett. Ő főként az Ószövetséghez tartozó témakörökben publikált, de írt újszövetségi bevezetéstani művet is: „János evangéliumának izagógikai ismertetése” címmel (1884).

1904-től Petri Elek utódként Marton Lajos tanította az újszövetségi tárgyakat az immár (1884 óta) különállónak tekinthető Újszövetségi Tanszéken. Ő klasszika-filológus képzettségű volt, s korábban budapesti református főgimnáziumi tanár. Teológiai tanársága egy részében, 1912–15 között, Teológiánkon az Akadémiai Igazgató tisztséget is ellátta. Az ő igazgatósága alatt avatták fel Teológiánk Ráday utca 28. szám alatti épületét, 1912. november 2-án (a tanítás már szeptember 16-án is ebben az épületben kezdődött meg). A liberális, kritikai teológia híve volt. Emellett kitarzott akkor is, amikor környezetében a történelmi kálvinizmus lett az uralkodó teológiai irány. Különösen érdekelte a keresztyénségnek a hellénizmussal vívott küzdelme. Két tanulmányt is írt a római császárkultusról. 1933-ig tanította az Újszövetséget Teológiánkon.

Marton Lajos utódául az egyházkerületi közgyűlés egyhangúlag hívta meg Budai Gergelyt az Újszövetségi Tanszékre. Budai Gergely Akadémiánkon tett magántanári vizsgát 1925-ben (gyakorlati teológiai és egyházjogi szakcsoportból), valamint a budapesti tudományegyetemen szerzett doktorátust 1929-ben a pedagógia, filozófia és pszichológia tárgyköréből. 1934-től volt Teológiánkon az Újszövetség professzora. 1954. január 1-én ment nyugdíjba, de még ezután is tanította a görög nyelvet óraadó tanárként. Hat éven át Akadémiánk igazgatója is volt (1938–44). Tudományos igényességét humorral is tudta színezni, amire sok hallgatója később is szívesen emlékezett. Az egész Újszövetséghez készített exegetikai magyarázatokat, melyek gépelt, bekötött formában (sok kötetben) a Ráday Könyvtár Olvasótermében hozzáférhetőek. Sok tanulmánya, illetve könyve jelent meg, ezek közül itt csak néhányat említünk: Az újtestamentomi kánon. Újtestamentomi kortörténet. Az Újtestamentom nyelve. Újtestamentomi biblica theologia. Újtestamentomi görög nyelvtan (1937). Az őskeresztyén irodalom: Izagogika (1937). Újtestamentomi hermeneutika (1940). Kiemelendő az Újszövetség-fordítása, mely 1967-ben jelent meg, „Az Új Testamentom” címmel. E könyv Függeléke is tartalmazza Budai Gergely bevezetéstani nézeteit, melyek Herczeg Pál professzor úr által is megőriztettek, a kettejük neve alatt 1980-ban megjelentetett könyvben: Az Újszövetség története. Dékányi Hivatalunkban az arckép-festményét a mai napig is őrizzük. Életéről bővebben olvasható az 1955-ös jubileumi kötetben. Ő maga is vállalta a Nagy Barna professzor által róla írt jellemzést, mely szerint a „pozitív biblicizmus” híve volt.

Budai Gergely utódként Czegléd István 1953 őszétől volt Akadémiánk újszövetségi professzora (előbb felkért előadóként, majd 1954. január 1-től rendes tanárként). Sok újszövetségi könyvhöz, ill. fejezethez írt kommentárt, melyek Akadémiánkon teológiai jegyzetként jelentek meg (ún. stencilezett formában), pl.: Márk ev. exegézise, János ev. 1–10. magyarázata, Gal és Róm 6–8, 1Kor 8–16, Filippi, 2Kor, Jakab, 1János magyarázatai. A Jubileumi Kommentár első kiadásában ő írt két átfogó fejezetet: „Kijelentés, üdvtörténet, Ószövetség, Újszövetség, Szentírás és Szentlélek”, valamint „Az újszövetségi kor története” címmel. Külön megemlítendő, hogy a magyar újfordítású Biblia készítésében bibliafordítóként is jelentős munkát végzett. Czegléd István 1966-ig tanított Akadémiánkon, december 1-én bekövetkezett, váratlan haláláig. Későbbi tanszéki utóda, Bolyki János írt róla megemlékezést és méltatást a Theologiai Szemle lapjain (1987-ben).

Sarkadi Nagy Pál professzor az 1967 őszén kezdődött tanévtől volt az Újszövetségi Tanszék vezetője, és 1980-ban ment nyugdíjba. Az Újszövetség sok könyvét magyarázta, kézzel írt jegyzetei alapján. A Jubileumi Kommentárban ő írta a Filippi-levél kommentárját. Néhány exegetikai jegyzete teológiai jegyzetként is megjelent, stencilezett formában (pl. Jelenések 2–3, a hét gyülekezethez írt levél magyarázata). Igehirdetései is nagyon népszerűek voltak. 1981-ben egy tanévre nyugdíjasként visszatért tanítani, mert utóda beteg lett. Bevezetéstani előadásai is nagyon érdekesek voltak. A Bázelen Barth Károlyt és Oscar Cullmant egykoron hallgató professzor kérügmaticus magyarázója volt az Újszövetségnek. Tanítványai, valamint a Kálvin Kiadó is jelentettek meg tőle írásokat. Néhányat hadd említsünk itt is: A Miatyánk (1984). A szeretet himnusza (1987). Az élet kenyere (1988). A hitet megtartottam (1991). Hittem, azért szóltam (1993). A nagy apostol: Pál tanítása minden napra (1993). A tanítványok (1994). Születése 100. évfordulója alkalmából, 2017-ben előadással és kiállítással emlékeztünk meg róla a Hittudományi Karon.

Sebestyén János 1979-től tanított Teológiánkon, előbb rendszeres teológiát – majd 1980-tól az Újszövetségi Tanszék professzora lett, s ekkortól Vályi Nagy Ervin lett a rendszeres teológia professzora. Sebestyén professzor a klasszika filológiában jártas, egykori Eötvös kollégista volt, aki aprólékos nyelvtani elemzéseivel tűnt ki. A filozófiatörténetben is jártas volt, nagyon sok tudományág érdekelte. A görög nyelvet is nagy precizitással tanította. Korábbi tanszéki elődjéről, Budai Gergelyről ő emlékezett meg egy évfordulón a Theologiai Szemlében. Sajnos rövid tanárság után megbetegedett, és bár professzori kinevezése érvényben volt addig is, míg elődje, Sarkadi Nagy Pál visszatért őt helyettesíteni – nyugdíjasként –, 1982 végén Sebestyén János végleg lemondott a professzori állásáról.

Utóda Bolyki János lett, aki ezt megelőzően rövid ideig helyettesítette a beteg Pákozdy László Mártont (a bibliai teológiai tanszéken, 1982-ben), 1983-tól azonban az Újszövetségi Tanszéken lett professzor. Bolyki János sok területen publikált, például a természettudomány és a hit kapcsolatával függ össze a doktori disszertációja. 1978-ban az Egyháztörténeti Tanszéken védhette meg disszertációját, melynek címe: „A természettudományok kérdései a 20. századi teológiatörténetben”. Művei egy részét felsoroltuk a 65. születésnapjára Karunkon kiadott igehirdetési kötetben: „A Te Igéd igazság” (1996). Egyetemünk folyóiratában 70. születésnapja alkalmából e sorok írója foglalta össze Bolyki János életpályáját és főbb műveinek bibliográfiáját (Studia Caroliensia, 2002/1–2, 5–13. o.). Itt csak néhány olyan könyvét emeljük ki, melyek az Újszövetség kutatásához kapcsolódnak. Elsőként hadd említsük a „Jézus asztalközösségei” című művét (1993), mert ennek német fordítása is megjelent a tübingeni Mohr Siebeck kiadónál, a Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament című, rangos sorozatban: Jesu Tischgemeinschaften (1998). Az Újszövetség sok könyvéhez (ill. azok egyes fejezeteihez) írt magyarázatot, melyek Teológiánkon egy-egy szemeszter előadási anyagát összefoglalva, stencilezett jegyzetként jelentek meg (pl. Jelenések könyve 1–5, Jakab levele, a Római levél válogatott fejezeteinek magyarázata, Lukács 1–2, Márk 11–16). A Jubileumi Kommentár új kiadásában Bolyki János írta az 1Korinthus-hoz írt magyarázatot. Számos cikke jelent meg a Theologiai Szemlében. Angol nyelvű tanulmányai jelentek meg egy olyan sorozatban, mely a holland-magyar apokrifkutató konferenciák anyagát jelentette meg.

Bolyki Jánost tagjai sorába választotta a Studiorum Novi Testamenti Societas (SNTS) nemzetközi társaság. Széchenyi Professzori ösztöndíjat nyert 1999-ben, négy éves időtartamra. Publikációs tevékenysége folytatódott az után is, hogy 65 éves korában, 1996-ban saját kérésére nyugdíjba ment. Az ezután keletkezett művei közül több a Kálvin Kiadónál jelent meg: Az újszövetségi írásmagyarázat elvei, módszerei és példái (1998), az Újszövetségi etika (1998), „Teremtésvédelem”: Ökológiai krízisünk teológiai megközelítése (1999). Az Osiris Kiadónál 2001-ben jelent meg a János evangéliumához írt részletes kommentárja „Igaz tanúvallomás” címmel, mely műnek alapos kortörténeti és filológiai elemzése is hozzájárult ahhoz, hogy Bolyki János a Magyar Tudományos Akadémia nagydoktora lett (2004). Nyugdíjasként is hosszú éveken át sokat segített oktató munkájával utódjának, akivel az ő indítványozására már nyugdíjba menetele előtt is együtt taníthattak. Bolyki János nyugdíjas éveiben is örömmel vállalt vendégelőadásokat, igehirdetéseket, valamint több könyvet is írt. Megjelent a jánosi levelekhez írt kommentárja, és nagy lelkesedéssel dolgozott a Jelenések könyve magyarázatán, melyet sajnos már nem tudott befejezni. Bolyki János Egyetemünk emeritus professzora; több egyetem

megtisztelte honoris causa díszdoktori címmel. 2011. május 29-én, kevéssel 80. születésnapja előtt hunyt el.

Bolyki János javaslatára új Egyetemünk 1994-ben meghívta tanársegédnek az Újszövetségi Tanszékre Balla Pétert, aki éppen akkor tért haza a skóciai Edinburghból, ahol újszövetségi PhD fokozatot szerzett. Balla Péter egyévi tanársegédség után, 1995 őszén lett adjunktus, majd újabb egy év után docens. Docensi kinevezésétől, 1996 ősztől kezdődően látja el az Újszövetségi Tanszék vezetését. Balla Péter doktori disszertációja 1997-ben jelent meg – angol nyelven – ugyanott, ahol tanszéki elődjének könyve is: a Mohr Siebeck kiadónál, a fent említett sorozatban. E könyvet, melynek címe „Challenges to New Testament Theology”, 1998-ban az amerikai Hendrickson Publishers is átvette reprint kiadásra, majd 2011-ben ismét megjelent reprint kiadásban a szintén amerikai Baker Academic kiadónál. E könyv magyar fordítása megjelent 2008-ban: „Az újszövetségi teológiát ért kihívások” címmel (Budapesten, a Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány kiadásában). Balla Péter 1997-ben 7 hónapot tölthetett Bernben kutatással, ahol elkezdte írni habilitációs szakértekezését. Ezt a könyvet a német állami Alexander von Humboldt-Stiftung ösztöndíjával egyévi heidelbergi kutatás alatt fejezte be (1999–2000), majd a kéziratot habilitációs szakértekezéséként benyújtotta a budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetemen. Az itt szerzett habilitáció (2001) után pályázat útján nyerte el a KRE HTK-n az egyetemi tanári címet, melyre 2002-ben nevezte ki hazánk Köztársasági Elnöke. A habilitációs szakértekezés, mely angol nyelven született, szintén a Mohr Siebeck kiadónál jelent meg, 2003-ban: „The Child-Parent Relationship in the New Testament and its Environment” címmel. A gyermekek és szüleik közötti kapcsolattal foglalkozó ezen könyv is megjelent 2005-ben az amerikai Hendrickson kiadónál angol reprint kiadásban, valamint 2010 elején magyar fordításban, a Kálvin Kiadó gondozásában. Az angol nyelvű könyv újabb amerikai reprint kiadása megjelent a Wipf and Stock kiadónál 2015 decemberében. A Humboldt-Stiftung segítségével Balla Péter 2004-től 2008-ig minden nyáron, majd 2010, 2011, 2012 és 2016 nyarán is rövid kutatóidőszakokat tölthetett ismét Heidelbergben.

Balla Péter a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíját is elnyerte három évre (2001–2004), mely arra szól, hogy az itthoni tanítás mellett egy tankönyvet írjon. Ezen pályázat támogatásával készült el könyve: „Az újszövetségi iratok és kanonikus gyűjteményük kialakulásának története – Bevezetéstani alternatívák” (2005; e könyvnek második, átdolgozott kiadása 2008-ban jelent meg, „Az újszövetségi iratok története – Bevezetéstani alternatívák” címmel a KRE Kiadásában). Balla Péter 2005-ben újabb három évre elnyerte a Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat. Ez alkalommal egy Galata-kommentár írását vállalta az MTA-ra benyújtott pályázatában. A kommentár 2009-ben megjelent a Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány kiadásában.

A külföldi kutatási utak gyümölcseként Balla Péter sok konferenciára kap meghívást; egy-egy előadást tarthatott például az alábbi helyeken, ill. intézményeknél angol vagy német nyelven: British New Testament Conference (Nottingham, 1994), Society of Biblical Literature (Budapest, 1995; Lausanne, 1997; Helsinki–Lahti, 1999; Róma 2001), Heidelbergi Egyetem (1995, 1997, 1999, 2000, valamint 2004-ben négy előadást), Halle–Wittenbergi Egyetem (Halle, 2000), Stellenbosch-i Egyetem (nemzetközi konferencia a Princetoni Center for Theological Inquiry szervezésében,

2001), University of South Africa (Pretoria, 2001), Babes-Bolyai Egyetem (Kolozsvár, 2004, 2011), University of Deusto (Bilbao, 2005), University of Thessaloniki (2007), Korinthus (konferencia Korinthus városa és az Athéni Egyetem közös rendezésében, 2007), North-West University in South Africa (Potchefstroom, 2008), Szöul (2010, 2016). Jakarta Theological Seminary (Indonézia, 2014). A Trinity International Divinity School (Deerfield, Illinois) meghívására egy tantárgyat taníthatott intenzív kurzus keretében 2004 szeptemberében, a doktori disszertációja témájában. Balla Pétert az SNTS nemzetközi újszövetségi társaság 2003-ban tagjai sorába választotta. A társaság következő konferenciáin vehetett részt: vendégként: Prága (1995), Szentföld (2000); tagként: Barcelona (2004), Halle (2005), Lund (2008), Szeged (2014), Amszterdam (2015), Athén (2018).

Balla Péter 2009. május 1-től a Károli Gáspár Református Egyetemen a rektori feladatokat látta el rektorhelyettesként; 2011. szeptember 1-től az Egyetemnek a Köztársasági Elnök által kinevezett rektora; ezen első megbízása három évre szólt. Áder János Köztársasági Elnök úr Balla Pétert megbízta azzal, hogy a KRE-n a rektori feladatokat továbbra is ellássa, a 2014. szeptember 1. – 2019. augusztus 31. közötti időszakban.

Az Újszövetségi Tanszéken 2007 óta oktat Pap Ferenc is, előbb tanársegédként, jelenleg habilitált egyetemi docensként. Pap Ferenc széles látókörű, nagyon jól felkészült kolléga, aki a bibliai nyelvek alapos ismerete mellett több modern nyelven is kiválóan beszél (a KRT TFK-n intézetvezetőként is szolgál). 2009-ben PhD fokozatot szerzett a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen, majd 2014-ben ugyanott habilitált. 2009 ősze óta adjunktus, 2012 novembere óta docens a KRE HTK Újszövetségi Tanszékén – a tanszékvezetőnek nagy segítségére van. Az elmúlt években szintén értékes segítséget nyújtott az oktatásban több kiváló, több nyelven beszélő, újszövetségi doktorandusz. Pataki András Dávid (a Budapest-Fasori Ref. Egyházközség egyik lelkipásztora) főként a görög nyelv tanításában és az újszövetségi bevezetéstani oktatásban vesz részt jelenleg is; Gallusz László (délvidéki adventista lelkész és belgrádi teológiai tanár) korábban rendszeresen tartott szemináriumokat Karunkon. Gallusz László 2011 őszen védte meg disszertációját Egyetemünkön, doktorrá avatására 2012 tavaszán került sor, disszertációja 2014-ben jelent meg angol nyelven a Bloomsbury T & T Clark kiadónál, „The Throne Motif in the Book of Revelation” címmel. Szemináriumokat ajánlott fel több éven át Kormos Erik doktorandusz is, aki 2018-ban védte meg disszertációját Egyetemünkön (jelenleg a péceli Adventista Teológiai Főiskolán tanít). A Tanszék oktatói munkájában részt vesz Nagy József doktorandusz is (beosztott lelkész a Budapest-Nagyvárad téri Ref. Egyházközségben). Szabados Ádám doktorandusz is tartott előadásokat Tanszékünkön – doktori szigorlatára és disszertációja védésére 2019 februárjában kerül sor. 2016–18 között két tanéven át doktoranduszunk volt Fazakas Márk református lelkipásztor, aki szintén tartott szemináriumokat Karunkon.

Az utóbbi évtizedekben sok vendégelőadó járt Karunkon, akik közül újszövetségi témában többek között a következőktől hallhattak előadást diákjaink: Marion Soards (Louisville), Robert Yarbrough (TEDS, Deerfield, több alkalommal is), John C. O'Neill (Edinburgh, több alkalommal, valamint ő díszdoktorunk is, 2003-ban sajnos elhunyt), Ulrich Luz (Bern, több alkalommal, valamint ő is díszdoktorunk), Petr Pokorny (Prága, ő is díszdoktorunk), David Trobisch (Heidelberg), Jeffrey Weima (Grand

Rapids), Peter Lampe (Heidelberg), Dan Doriani (St. Louis), Gerd Theissen (Heidelberg, ő is díszdoktorunk, valamint Gastgeberprofessor Balla Péter Humboldt-ösztöndíjai alkalmával), Carsten Peter Thiede (Paderborn, sajnos már elhunyt), Hákan Ulfgard (Linköping, több alkalommal), Chrys Caragounis (Lund, több alkalommal), Sakari Häkkinen (Kuopio), Paul-Gerhard Klumbies (Kassel), Pieter Craffert (Pretoria), Markus Öhler (Bécs), Matthias Konradt (korábbi berni professzorsága alatt járt Karunkon; jelenlegi heidelbergi professzorsága alatt pedig ő is Gastgeberprofessor Balla Péter Humboldt-ösztöndíjai alkalmával), Lee Martin McDonald (Acadia Divinity College, Nova Scotia), Jacob Thiessen (Basel-Riehen, STH, több alkalommal), Udo Schnelle (Halle).

Gallusz László és Kormos Erik fentebb említett PhD fokozata mellett az Újszövetségi Tanszéken az elmúlt évtizedekben több doktorátus is született: Peres Imre, Takács Zoltán felvidéki testvéreink, valamint Kókai Nagy Viktor és Pecsuk Ottó egykori diákunk doktorált Egyetemünkön. Kókai Nagy Viktor a DRHE-n, Pecsuk Ottó a KRE HTK-n tanít. Peres Imre (korábban révkomáromi, jelenleg debreceni professzor) ezen kívül habilitációt is szerzett Karunkon, szintén újszövetségi témakörben. Kitűnő szakértekezése megjelent a tübingeni Mohr Siebeck kiadónál. Karunkon szerzett habilitációt Craig A. Evans újszövetséges professzor is (Acadia Divinity College, Nova Scotia).

A Tanszéken az első és a második évfolyamon a lelkészi szakon az újszövetségi görög nyelvet oktatjuk, azzal a reménységgel, hogy diákjaink és majdani lelkészeink az eredeti nyelven is elolvassák azokat a textusokat, melyek alapján Igét hirdetnek. A felsőbb éveken a görög nyelvre épülő írásmagyarázati tanegységben szemeszterenként néhány újszövetségi fejezettel foglalkozunk. Célunk, hogy a diákok többféle újszövetségi irattal is megismerkedjenek tanulmányaik során. Az írásmagyarázatot az Újszövetségi bevezetéstán című tanegység, valamint különféle témájú szemináriumok is segítik. A görög nyelv kivételével többféle tárgyat hallgatnak Tanszékünkön vallástanár („hittanár-nevelőtanár”) szakos hallgatóink is. A Tanszék oktatói a jövőben is szeretnék egyaránt tanító, nevelő és kutató munkát is végezni.

Prof. Dr. Balla Péter
tanszékvezető egyetemi tanár, rektor

(Utolsó frissítés: 2018. november 18.)